

ՀՀ ԿԳՆ «Վանաձորի մաթեմատիկայի և բնագիտական առարկաների
խորացված ուսուցմամբ հատուկ դպրոց» ՊՈԱԿ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕԼԻՄՊԻԱԴԱ

ՔԻՄԻԱ

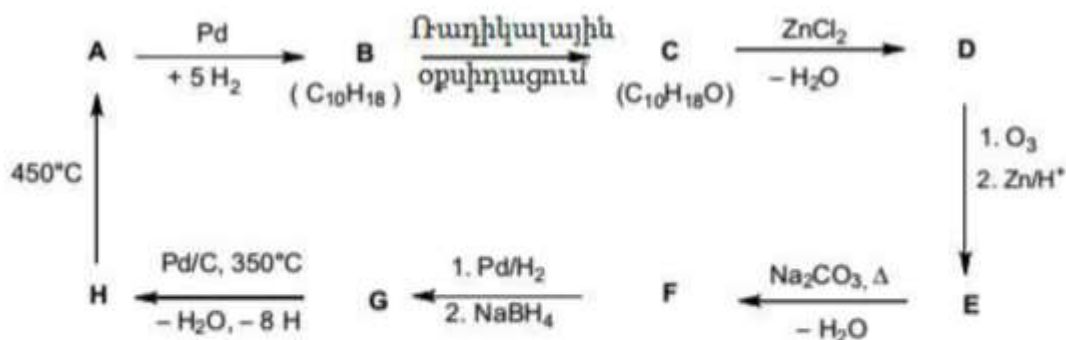
18.11.2017 թ.

XI-XII դասարան

Խնդիր 1. /8 միավոր/

Որոշե՛ք **A–H** միացությունների կառուցվածքը (առանց հաշվի առնելու տարածական կառուցվածքը), անվանեք միացությունները, գրե՛ք ռեակցիաների հավասարումները ըստ հետևյալ ուրվագրի .

Հաշվի առեք, որ՝

- **A** – շատ հայտնի արոմատիկ ածխաջրածին է:
- **C** նյութի լուծույթը հեքսանում փոխազդում է նատրիումի հետ զագի անջատումով, բայց չի օքսիդանում քրոմական թթվով:
- Ինչպես **D**, այնպես էլ **E** պարունակում են միայն երկու տեսակի CH_2 -խումբ (ըստ ^{13}C ЯМР-սպեկտրի).
- **E** նյութի լուծույթը նատրիումի կարբոնատի հետ տաքացնելիս սկզբում առաջանում է անկայուն ինտերմեդիատ, որը դեհիդրատացման արդյունքում փոխարկվում է **F**-ի:

Խնդիր 2. /5 միավոր/

180 °C-ում՝ կոբալտկատալիզատորի առկայությամբ 1:1,5 մոլային հարաբերությամբ CO և H₂ գազերի խառնուրդի փոխազդեցությունից ստացվել է 3:2:1 մոլային հարաբերությամբ մեթան, էթան և պրոպան: Հայտնի է, նաև, որ փոխազդեցության հետևանքով

ձևում ը համակարգում ման փոփոխ ջերմաստիճանի պայմաններում նվազել է 1,25 անգամ:

1. Որքան է CO-ի փոխարկման աստիճանը (%) :
2. Քանի մոլ CO և H₂ խառնուրդի փոխազդեցությունից կստացվի նշված ալկանների այնքան խառնուրդ, որում առկա մեթանը 1500 °C պիրոլիզի ենթարկելով հնարավոր լինի ստանալ 54 մոլ ագետիլեն:
3. Ի՞նչ գանգվածով (գ) վինիլագետիլեն կստացվի 54 մոլ ագետիլենի դիմերացումից:

Խնդիր 3. /8 միավոր/

Անհայտ ցիկլիկ թթվի տարրային անալիզը ցույց է տվել, որ այն բաղկացած է ածխածին, ջրածին, ազոտ և թթվածին տարրերի ատոմներից 58,54%, 4.06%, 11.38% և 26.06% համապատասխանաբար: Վերջինս պարունակվում է միայն թթվային խմբում: Ցիկլը բաղկացած է 81,08% ածխածին և 18.92% ազոտ տարրերի ատոմներից (միայն ցիկլի անդամները):

ա) Գտնել թթվի կառուցվածքային բանաձևը, եթե թթվային խումբը գտնվում է ցիկլի 3-րդ դիրքում:

բ) Որոշել քանի գրամ նստվածք կգոյանա 2,9 գրամ այդ թթվի նատրիումական աղի և անհրաժեշտ քանակությամբ վերցված պղնձի (II) քլորիդի փոխազդեցության արդյունքում:

Խնդիր 4. /15 միավոր/

20.2 լ նիկելային անոթի մեջ լցրեցին ածխածնի մոնօքսիդ, որի ձևումը 30°C-ում հավասար է 2բար: Անոթը տաքացրել են մինչև 105°C և այնուհետև պահել հաստատուն ջերմաստիճանում: Ձևումը սկզբից սկսեց ընկնել և վերջում իջավ մինչև 1բար:

1. Գրել անոթում ընթացող ռեակցիայի հավասարումը և գտնել ստացված գազային խառնուրդի բաղադրիչների պարցիալ ձևումները:

2. Հաշվել ստացված գազային խառնուրդի խտությունը ըստ օդի:

3ա. Գրել հավասարակշռության հաստատունի հավասարումը, որը հաստատվել է անոթում և որոշել նրա արժեքը (կարելի է օգտագործել ձևումը կամ կոնցենտրացիան):

3բ. Կփոխվի արդյոք այդ արժեքը, եթե 1) CO-ի ձևումը սկզբում լինի 10բար, 2) եթե ռեակցիան ընթանա 90°C-ում:

4. Ստացված գազային խառնուրդը տեղափոխել են այլ ռեակտոր, որտեղ տաքացրել մինչև 250°C: Քանի գրամ գերմաքուր նիկել կարող ենք ստանալ:

5. Եթե փորձի պայմաններում վերցնենք նիկելի անոթի փոխարեն նիկելի և երկաթի համաձուլվածք, ապա ինչպիսի ին կլինի ձևումը՝ 1բարից մեծ, թե 1բարից փոքր կամ հավասար 1բարի (հաշվի առնել, որ երկաթը այդ պայմաններում չի փոխազդում CO-ի հետ):

Խնդիր 5. /14 միավոր/

X և Y քիմիական տարրերը իրար հետ առաջացնում են 4 քիմիա միացություններ.

Միացություն	$\omega(X)$, %	Գույն
A	17.02	Սպիտակ
B	29.09	Սպիտակ
B	45.07	Դեղին
Գ	55.17	Նարնջագույն

Հայտնի է, որ Y նյութը առաջացնում է ջրում լուծելի քլորիդ և կարբոնատ:

1. Որոշել անհայտ նյութերը:
2. Գրել A- Գ նյութերի փոխազդեցության հավասարումները սառը ջրի հետ, ինչպես նաև A և B նյութերի միջև փոխազդեցության հավասարումը:
3. Ինչպես քիմիական ճանապարհով տարբերել A-ն B-ից:

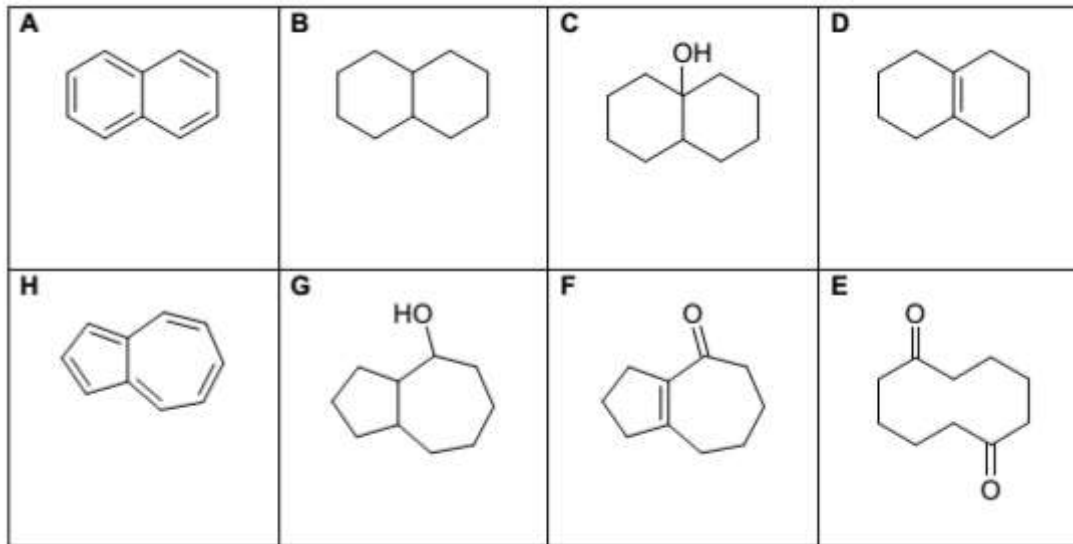
XI-XII դաս.

Լուծումներ

Խնդիր 1. (8 միավոր)

Լուծում

Եթե հիդրման արդյունքներով որոշենք A նյութի էմպիրիկ բանաձևը, ապա կստանանք $C_{10}H_{18} - 5H_2 = C_{10}H_8$. Հանրահայտ արոմատիկ միացությունը, որնունի $C_{10}H_8$ էմպիրիկ բանաձևը նավթալինն է, իսկ B-ն՝ դեկալինը

A- նավթալին

B- դեկալին կամ դեկահիդրոնավթալին

C- 9- հիդրօքս դեկալին

D-Բիցիկլո[4,4,0] դեկա 9 -են

E-Ցիկլոդեկա 1,6-ն

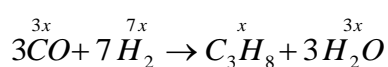
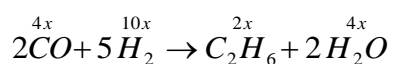
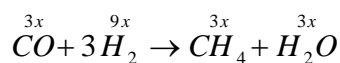
F-Բիցիկլո[5,3,0] դեկա 4-ն, 9-են

G-Բիցիկլո[5,3,0] 1-հիդրօքս դեկան

H-Ազուլեն կամ բիցիկլո [5,3,0] դեկա 1,3,5,7,9 –պենտան

Յուրաքանչյուր ճիշտ նյութի բանաձևը՝ **1 միավոր**:

Խնդիր 2. (5 միավոր)

$n(\text{CO})$ սկ. նշ. 1 մոլ, $n(\text{H}_2)$ սկ. 1,5 մոլ

$n(\text{CO})$ վ. = $1 - 3x - 4x - 3x = (1 - 10x)$ մոլ

$n(\text{H}_2)$ վ. = $1,5 - 9x - 10x - 7x = (1,5 - 26x)$ մոլ

$n(\text{վ.գ.իւ.}) = (1 - 10x) + (1,5 - 26x) + 6x + 10x = (2,5 - 20x)$

$$\frac{p_1}{p_2} = \frac{n_1}{n_2}$$

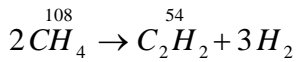
$$n_1 - \text{սկ. գ.խ.} \quad 1 + 1,5 = 2,5 \text{ մոլ}$$

$$n_2 - \text{վ. գ.խ.} \quad (2,5 - 20x) \text{ մոլ}$$

$$\text{Քանի որ ճնշումը 1,25 անգամ փոքրացել է} \quad 1,25 = \frac{2,5}{(2,5 - 20x)} \quad x = 0,025 \text{ մոլ}$$

$$n(\text{CO}) \text{ փոխ.} = 10x = 10 \cdot 0,025 = 0,25 \text{ մոլ}$$

$$\text{փոխ. CO(\%)} = \frac{0,25}{1} \cdot 100\% = 25\%$$

$$\text{CH}_4 - 3x \quad 3x = 108$$

$$\text{C}_2\text{H}_6 - 2x \quad x = 36 \text{ մոլ}$$

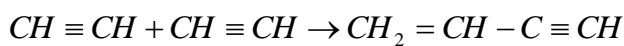
$$\text{C}_3\text{H}_8 - x$$

$$n(\text{CO}) = 10x = 10 \cdot 36 = 360 \text{ մոլ}$$

$$n(\text{CO}) \text{ լրիվ} = \frac{360 \cdot 100}{25} = 1440 \text{ մոլ}$$

$$n(\text{H}_2) \text{ լրիվ} = 1440 \cdot 1,5 = 2160 \text{ մոլ}$$

$$\sum n_{\text{խառ.}} = 1440 + 2160 = 3600 \text{ մոլ}$$

$$2 \text{ մոլ} \quad \text{C}_2\text{H}_2 - 1 \text{ մոլ} \quad \text{CH}_2 = \text{CH} - \text{C} \equiv \text{CH}$$

$$54 - x$$

$$x = 27 \text{ մոլ}$$

$$m(\text{C}_4\text{H}_4) = 27 \cdot 52 = 1404 \text{ գ}$$

1-1 միավոր, 2-3 միավոր, 3-1 միավոր:

Խնդիր 3. (8 միավոր)

Լուծում՝

Նախ իմանանք միացության բաղադրության մեջ մտնող տարրերի ատոմները ինչ հարաբերության մեջ են ջտնվում

$$\text{C} - 58,54/12 = 4,88$$

$$\text{H} - 4,06/1 = 4,06$$

$$\text{N} - 11,38/14 = 0,81$$

$$\text{O} - 26,06/16 = 1,63$$

$$\text{Հետևաբար C : H : N : O} = 6 : 5 : 1 : 2$$

Այսինքն տարրական բանաձևն է $\text{C}_6\text{H}_5\text{NO}_2$, որը համընկնում է իրական բանաձևին՝ էլենոլ թթվածնի քանակից:

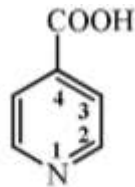
Քանի որ թթուն ցիկլիկ է և ցիկլի բաղադրության մեջ մտնում է ածխածն և ազոտ հետևաբար հետերոցիկլ է

Որոշենք ցիկլի մեջ մտնող անդամների հարաբերությունը

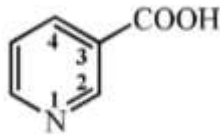
$$\text{C} - 81,08/12 = 6,76$$

$$\text{N} - 18,92/14 = 1,35$$

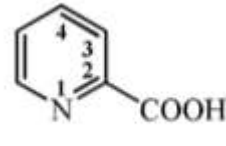
Հետևաբար $\text{C} : \text{N} = 5 : 1$, այսինքն ցիկլը վեցանդամանի է: Քանի որ ջրածինները քիչ են նշանակում է չհագեցած է: Վերընշված պայմաններին բավարարում են պիրիդին կարբոնաթթուները

Իզոնիկոտինաթթու

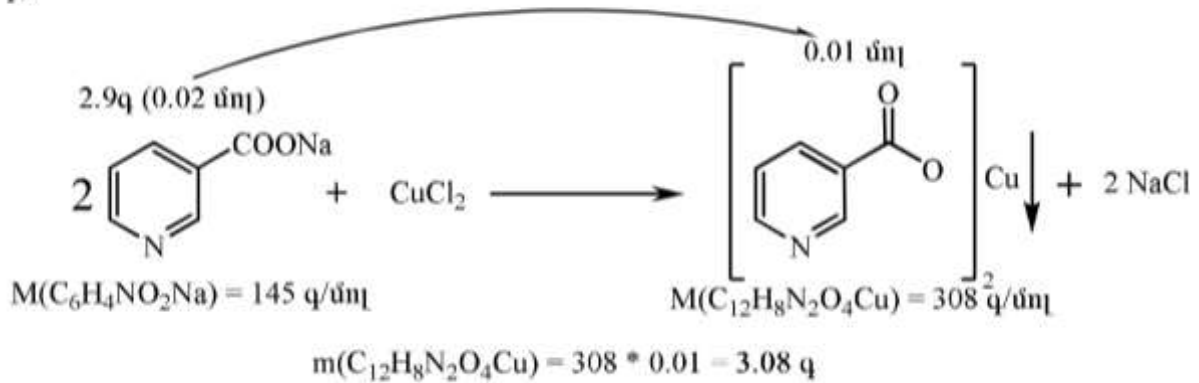

Նիկոտինաթթու

պիկոլինաթթու

ա)-ի պահանջին բավարարող թթուն նիկոտինաթթուն է
բ)

Բանաձևի արտածում-2 միավոր, ա-3 միավոր, բ-3 միավոր:

Խնդիր 4.(15 միավոր)

Լուծում՝

1) Տաքացնելիս առաջանում է նիկելի տետրակարբոնիլ՝ $\text{Ni}_{(այ)} + 4\text{CO}_{(գ)} \rightleftharpoons \text{Ni}(\text{CO})_{4(գ)}$:

Նյութի քանակը ռեակցիայի սկզբում և վերջում.

$$n(\text{CO}) = PV/RT = 200 \cdot 20.2 / (8.314 \cdot 303) = 1.6 \text{ մոլ,}$$

$$n(\text{CO}) + n(\text{Ni}(\text{CO})_4) = 100 \cdot 20.2 / (8.314 \cdot 378) = 0.64 \text{ մոլ;}$$

Ընդունենք ռեակցիայի մեջ է մտել x մոլ Ni, ծախսվել է 4x մոլ CO, առաջացել է x մոլ $\text{Ni}(\text{CO})_4$:

$$1,6 - 4x + x = 0.64$$

x=0.32: Հավասարակշռային խառնուրդում պարունակվում է $(1.6 - 4 \cdot 0.32) = 0.32$ մոլ CO և 0,32 մոլ $\text{Ni}(\text{CO})_4$: Երկու գազերի ճնշումները հավասար են և կազմում են ընդհանուր ճնշման կեսը՝ յուրաքանչյուրը 0,5 բար: **(3միավոր)**

2) Խառնուրդը էկվիմոլյար է, ուստի նրա մոլյար զանգվածը հավասար է բաղադրիչների մոլյար զանգվածների միջին հանրահաշվականին.

$$M_{\text{միջ}} = (28 + 171) / 2 = 99.5 \text{ գ/մոլ,}$$

$$D_{\text{ող}} = 99.5 / 29 = 3.55:$$

3) Հավասարակշռության հաստատունի մեջ մտնում են միայն գազային նյութերի ճնշումները.

$$K_p = \frac{p(\text{Ni}(\text{CO})_4)}{p(\text{CO})^4} = \frac{0.5}{0.5^4} = 8.0$$

կամ նրանց կոնցենտրացիաները.

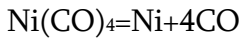
$$[\text{Ni}(\text{CO})_4] = n/V = 0.32 / 20.2 = 0.016 \text{ մոլ/լ,}$$

$$[\text{CO}] = [\text{Ni}(\text{CO})_4] = 0.016 \text{ մոլ/լ,}$$

$$K_c = \frac{[Ni(CO)_4]}{[CO]^4} = \frac{0.016}{0.016^4} = 2.5 * 10^5$$

Հավասարակշռության հաստատունը չի փոխվի սկզբնական 10.0 բար ճնշման տակ, բայց կտարբերվի 90°C-ում: **(3 միավոր)**

4) 250°C-ում նիկելի տետրակարբոնիլը ամբողջովին քայքայվում է.

$$n(Ni) = n(Ni(CO)_4) = 0.32 \text{ մոլ,}$$

$$m(Ni) = 0.32 * 59 = 18.9 \text{ գ: (3 միավոր)}$$

5) Ամենա բարդ հարցը: Հետերոգեն ռեակցիայում եթե պինդ նյութը մասնակցում է լուծույթի տեսքով, ապա դրա մոլային մասը մտնում է հավասարակշռության հաստատունի մեջ.

$$K_p = \frac{p(Ni(CO)_4)}{x(Ni)p(CO)^4} = 8.0$$

Քանի որ $x(Ni) < 1$, ապա $p(Ni(CO)_4)/p(CO)^4 < 8$: Սա նշանակում է, որ $Ni(CO)_4$ -ի առաջացման ռեակցիայի ելքը կլինի քիչ, քան մաքուր նիկելի հետ, ուստի վերջնական ճնշումը կլինի բարձր 1 բարից:

Նույն պատասխանը կարելի է տալ և առանց հավասարակշռության հաստատունի, Լե Շատելյեի սկզբունքի հիման վրա: Դիտարկենք հավասարակշռությունը մաքուր նիկելի հետ՝ $Ni_{(s)} + 4CO_{(g)} \rightleftharpoons Ni(CO)_{4(g)}$: Եթե նիկելի բաժինը փոքրացնել, ապա այն կնպաստի հավասարակշռության շեղմանը դեպի ձախ, այսինքն առավել քիչ ռեակցիայի ընթացքով: **(3 միավոր)**

Յուրաքանչյուրը-3 միավոր:

Խնդիր 5. (14 միավոր)

Լուծում

1) Y տարրի քլորիդը և կարբոնատը լուծելի են ջրում՝ Y -ը հիմնային մետաղ է: Պատասխանը կարելի է գրել անալիտիկորեն, իմանալով, որ հիմնային մետաղը դրսևորում է միակ դրական օքսիդացման աստիճան: Այսպիսով, A համապատասխանում է միացությանը, որում ոչմետաղը գտնվում է բացասական օքսիդացման աստիճանում: Y-ի զանգվածային մասը A-ում՝ $\omega(Y) = 100 - \omega(X) = 100 - 17.02 = 82.98\%$:

Միացության բանաձևը ներկայացնենք M_nX տեսքով, որտեղ n՝ ոչմետաղի վալենտականությունն է,

$$M=7(\text{Li}) \text{ և } n=1; X=(7/0.8298)-7=1,43 \text{ գ/մոլ,}$$

$$n=2; X=((7*2)/0.8298)-7*2=2,87 \text{ գ/մոլ,}$$

$$n=3; X=((7*3)/0.8298)-7*3=4,31 \text{ գ/մոլ,}$$

$$M=23(\text{Na}) \text{ և } n=1; X=(23/0.8298)-23=4,72 \text{ գ/մոլ,}$$

$$n=2; X=((23*2)/0.8298)-23*2=9,44 \text{ գ/մոլ,}$$

$$n=3; X=((23*3)/0.8298)-23*3=14,15 \text{ գ/մոլ,}$$

$$M=39(\text{K}) \text{ և } n=1; X=(39/0.8298)-39=8,00 \text{ գ/մոլ,}$$

$$n=2; X=((39*2)/0.8298)-39*2=16,00 \text{ գ/մոլ որը համապատասխանում է երկվալենտ$$

թթվածնին.

$$n=3; X=((39*3)/0.8298)-39*3=24,00\text{գ/մոլ},$$

ընտրելով, ստանում ենք X՝ թթվածին, M՝ կալիում, n=2:

Այսպիսով, X՝ թթվածին, Y՝ կալիում:

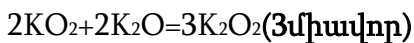
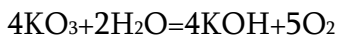
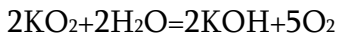
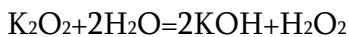
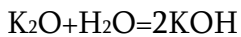
A-K₂O, B-K₂O₂, B-KO₂, Γ-KO₃:

Այլ եղանակով խնդրի տվյալներից կարելի է հաշվել անհայտ միացությունների բանաձևերում ինդեքսները.

	$\omega(X)$ %	$\omega(Y)$ %	$\omega(X)/\omega(Y)$)	$\omega(X)/\omega(Y)/0.20$ 5	$\omega(Y)/\omega(X)$)	$\omega(Y)/\omega(X)/0.81$ 3	բանաձև
A	17,02	82,98	0,205	1	4,875	6	Y ₂ X
B	29.09	70.91	0.410	2	2.438	3	YX
B	45.07	54.93	0.820	4	1.219	1.5	YX ₂
Γ	55.17	44.83	1.231	6	0.813	1	YX ₃

A- Γ-ի ընդհանուր բանաձևը կարելի է գրել Y_mX_n տեսքով: Կարելի է ենթադրել նաև, որ m-ը և n-ը համեմատաբար ոչ մեծ թվեր են: Փորձենք որոշել դրանք: Սկզբում կգտնենք Y զանգվածային բաժինը: Հետո հաշվենք $\omega(X)/\omega(Y)$ և $\omega(Y)/\omega(X)$ -ը և բաժանենք երկուսից ամենափոքրի վրա: Մնաց միայն բազմապատկել և կրճատել 5 և 7 սյունակները, որպեսզի ստանանք ինդեքսների հարաբերակցությունը: Բաժանենք 7 սյունակը 3-ին և կստանանք հետևյալ թվերը՝ 2, 1, 1/2, 1/3, իսկ 5 սյունակը 2-ին կստանանք՝ 1/2, 1, 2, 3: Այսինքն եթե A միացությունում m/n=2 ապա n/m=1/2 և m=2, n=1, հետևաբար A նյութի բանաձևը կլինի V₂X:**(8միավոր)**

2) Նյութերի փոխազդեցությունը ջրի հետ.

3) A և B նյութերը կարելի է տարբերել միմիանցից B լուծույթի օքսիդացմամբ կալիումի յոդիդի թթվեցված լուծույթով, կամ Կալիումի պերմանգանատի թթվեցված լուծույթով.

